

Den sidst fundne Runesten i Aarhus

(A a r h u s - S t e n e n V).

Ved de Undersøgelser, som Arkitekt C. M. Smidt under Ledelse af Direktøren for Nationalmusæets anden Afdeling, Dr. W. Møllerup, i Slutningen af Aaret 1905 foretog under den gamle Klosterkirke, Frue Kirke, i Aarhus, stødte man den 7. Oktober i Fundamentet af Kirkens østlige Gavl paa denne Runesten, der var indmuret under Granitsoklen midt paa den østlige Væg af Kirkens Kor.

Efter at Stenen lykkelig var bragt for Dagen i sin Helhed, viste det sig, at den maa regnes mellem vore anseeligste, smukkeste og bedst bevarede Runestene. Den bestaar som sædvanlig af finkornet, lysegraa, noget rødlig Granit, og ved første Øjekast mindede den mig uvilkaarlig om et af vore prægtigste Runemindesmærker, den i Nærheden af det gamle Hedeby fremdragne mærkelige Hedeby-Sten.

Den Flade, hvor Indskriften begynder, og som jeg derfor kalder Forsiden, er 5' 8" høj, den tilstødende Flade med Indskriftens Slutning 5' 4½". I øvrigt har Stenen en temmelig regelmæssig firkantet Form.

Indskriften, der er anbragt paa to til hinanden stødende Flader af Stenen, som den helt fylder, maa kaldes

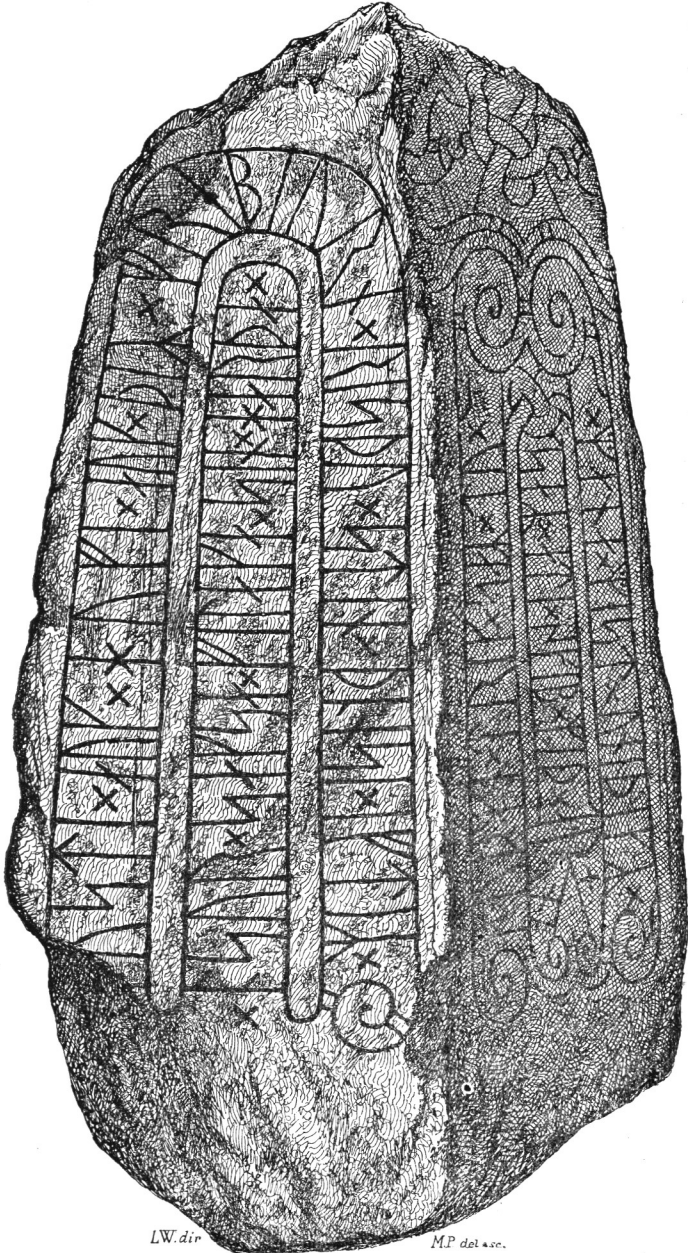
overordentlig vel bevaret, og dens Læsning giver ikke paa et eneste Sted Anledning til den ringeste Tvivl. Kun lige ved Begyndelsen af første Linje (nederst til venstre) er et mindre Stykke afslaaet, hvorved omtrent hele den første Rune (Bistaven og Hovedstaven med Undtagelse af det allernederste lille Stykke) samt Toppen af Hoved- og Bistaven i den følgende Rune er forsvundne. Den bevarede større Del af den sidstnævnte Rune viser dog tydelig, at den har været η , og Sammenhængen sætter det saaledes uden for al Tvivl, at den første har været $\uparrow$. Desuden har Rammestregen over de første Runer naturligvis endt i en lille Spiral, der har svaret nøjagtig til den, hvori Rammestregen over Runerne i Baandets Slutning løber ud. Derimod synes Pladsen sikkert at vise, at der foran $\uparrow$ ikke har været anbragt det lille skraatliggende Kors (Kryds), der bruges som Skilletegn overalt i Indskriften mellem de enkelte Ord og desuden ved Begyndelsen og Slutningen af alle Linjer undtagen ved Begyndelsen af den første og mellemste Linje paa Sidefladen. Dette taler ogsaa for, at det heller ikke har staaet ved Begyndelsen af Indskriften foran det ødelagte $\uparrow$ paa Forsiden.

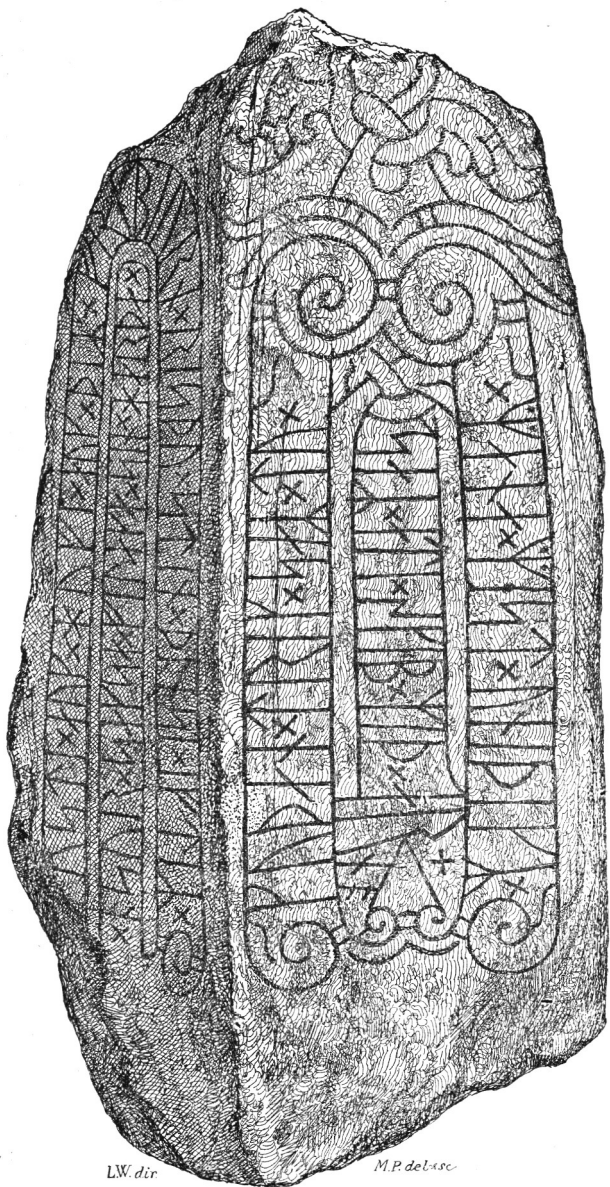
Baade Indhold og Ornamenter viser med fuldkommen Sikkerhed, i hvilken Orden de enkelte Linjer skal læses. Som sædvanlig begynder Indskriften nederst paa Forsiden i den Bue, der løber langs med Stenens Kant fra venstre til højre, og fortsættes i Midtlinjen, der løber bustrofedon («plovfurevis») i Forhold til det sidste Ord i Baandet (iftir). Umiddelbart til Midtlinjen paa Forsiden slutter sig Linjen til venstre paa Sidefladen. Men efter denne følger ikke, som man antog i de Meddelelser om Indskriftens Indhold, der blev offentliggjorte straks efter Stenens Fremdragelse, Midtlinjen, men Linjen

længst til højre. Efter denne følger endelig Midtlinjen, hvormed Indskriften ender. Denne Linje løber dog ikke som den mellemste Linje paa Forsiden bustrofedon i Forhold til Linjen længst til højre, men i samme Retning som den. Dette er gjort forsætlig; medens Midtlinjen paa Forsiden nemlig slutter sig umiddelbart til og fortsætter Linjen til højre, danner Midtlinjen paa Sidefladen en ny, selvstændig Sætning.

Runerne er i Indskriften paa Forsiden mellem godt $5\frac{1}{2}$ " og 4" høje, paa den tilstødende Flade i Gennemsnit $4\frac{1}{2}$ ". Kun det sidste Ord †R†×, der af ornamentale Grunde har faaet en ejendommelig Stilling i Sammenligning med den foregaaende Del af Linjen, afviger i Runernes Størrelse, idet de to første er 7" høje, men † kun 3" og † $2\frac{1}{2}$ ". Meget malerisk har Runeristeren nemlig af Hensyn til Ornamentet nederst paa Stenen delt det sidste Ord saaledes, at de to første Runer baade med Toppen og Foden naar ud til de nederste af de Rammestreger, der omslutter Linjen til venstre og til højre. De to sidste Runer er derimod anbragte i det lille aabne Rum mellem Ornamentet og den første Linjes nederste Rammestreg, og det Kryds, der skulde følge efter Ordet, er stillet over de to sidste Runer i det tilsvarende Rum til højre.

I fre- og mest er †-Runerne 'stungne' (forsynede med et Punkt paa Midten); men i øvrigt bruges ingen stungne Runer. Bortset fra dette † finder vi altsaa i Indskriften det almindelige Runealfabet paa 16 Tegn, der kendes fra alle vore Indskrifter fra Midten af det 9. til Begyndelsen af det 11. Aarh. I Modsætning til det latinske Alfabet har dette Runealfabet Tegn for de to *a*-Lyd, som den Gang fandtes i Sproget, nemlig †, der betegner det rene *a*, og †, der er Tegn for nasaleret *a* (*a* udtalt

LW. dir

M.P. del. sc.

med Næselyd). Ligeledes havde Sproget to *r*-Lyd, af hvilke den ene (*R*) svarer til et oprindeligt *r*, medens den anden (*ʀ*), der særlig forekommer i Ordenes Slutning, er udviklet af et oprindeligt *z*.

Omskreven med latinske Bogstaver gengiver jeg da Indskriften saaledes:

(Forsiden) [t]usti × auk × hufi × auk × þir × fre-
biurn × risþu × stin × þansi × iftir ×
× asur × saksax × filakax × sin × harþax ×

(Sidefladen) kuþan × trik × sar × tu ×
× mana × mest × uniþikr ×
sar × ati × skib × miþ × arnax ×

Uagtet den fine Forskel, som Runealfabetet saaledes gør mellem det rene og det nasalerede *a* og mellem de to *r*-Lyd, yder dets øvrige 12 Tegn naturligvis en meget mangelfuld Betegnelse for de mange forskellige Lyd, som i øvrigt fandtes i Sproget. Mange Runer maa derfor bruges som Tegn for højst forskellige, mere eller mindre beslægtede Lyd: *ʀ*, der egentlig er Tegn for *k*, har ogsaa Betydning *g* (baade som Muta og Spirant i Ord som dansk *god* og *Dag*) og *ng* (i Ord som *Konge*); *ʀ* og *B*, der egentlig er Tegn for *t* og *b*, betegner ogsaa *d* og *p*; *ʀ*, *ʀ* og *ʀ*, der er Tegn for det rene *a*, for *i* og for *u*, bruges ogsaa til at udtrykke Lydene *æ*, *e*, *o* (*ø*, *y*) o. s. v. Heller ikke gøres der Forskel paa de lange og korte Selvlyd eller paa de enkelte og dobbelte Medlyd. Kun Sproghistorien kan derfor lære os, hvilken Lyd Tegnene har i hvert enkelt Tilfælde.

I den ovenstaaende Gengivelse af Indskriften med latinske Bogstaver lige efter Runerne, hvor hver Rune er omskreven med det tilsvarende latinske Bogstav, maa vi

altsaa for at faa den virkelige olddanske Sprogform frem tildele hvert Tegn den Lyd, som det i Virkeligheden har haft i Sproget, for saa vidt den kan udtrykkes ved vort almindelige latinske Alfabet.

t u s t i o: *Tósti*, der fra gammel Tid var et almindeligt Navn i Sverig og Danmark, men ikke i Norge og paa Island.

h u f i o: *Hófi*, et Navn, der forekommer paa enkelte af vore Runestene, men som ikke kendes fra Norge og Island og ogsaa er sjældent i Sverig.

f r e b i u r n o: *Frébiorn*, der heller ikke forekommer i Norge og paa Island, men paa svenske og danske Runestene og ogsaa senere i Sverig. Det første Led *fré-* er opstaaet af ældre *fræi-*, der i Danmark og Sverig tidlig optræder som Sideform til det oprindelige *frøy-*, der f. Eks. forekommer i det fællesnordiske *Fróystæinn* (isl. *Freysteinn*).

Indskriften begynder altsaa som sædvanlig med Navnene paa dem, der rejste Stenen. Meget almindelig sammenfattes disse Navne i Indskrifterne ved at tilføje det paapegende Stedord »de« e f t e r det sidste Navn; men baade i Oldsproget og i Indskrifterne forekommer der af og til Eksempler paa, at »de« stilles f o r a n det sidste Navn, saaledes som det er Tilfældet her, hvad vi kun kender fra denne ene d a n s k e Indskrift, medens den regelmæssige Ordstilling vilde være *Frébiorn þér*.

å s u r o: *Azur*, Genstandsform af *Azurr*, et i hele Norden brugt Navn (isl. *Qzurr*), der i Dansk senere fik Formen *Asser*.

s a k s a o: *Saxa*, Ejeform af Navnet *Saxi*, der især var almindeligt i Norge og Danmark (*Saxo grammaticus*).

Azur Saxa kan ifølge Sammenhængen kun betyde »Sakses (Søn) Asser«. Dette Udtryk er det mærkeligste

nye, som Indskriften paa Aarhus-Stenen har bragt os, eftersom det maa betegnes som ganske enestaaende, at S ø n n e n s N a v n saaledes som her e f t e r f ø l g e s af F a d e r e n s i E j e f o r m med U d e l a d e l s e af O r d e t *sun*. Derimod kan man jo endnu i daglig og fortrolig Tale sætte Faderens Navn i Ejeform f o r a n Sønnens eller Datterens med Udeladelse af disse Ord («Wimmers Svend» eller »Wimmers Tora«), men aldrig bagefter («Svend Wimmers» eller »Tora Wimmers«). Og denne Brug gaar tilbage til den ældste Tid og har uden Tvivl været almindelig udbredt over hele Norden, skønt vi i Litteraturen kun finder faa Eksempler derpaa. Velbekendt er jo Navnet *Pálna-Tóki* o: »Palnes (Søn) Toke«, hvad der stemmer med, at vi paa den ene af de berømte Hällestad-Stene i Skaane, der sigter til Slaget paa Fyrisvoldene, finder baade *Gorms Tóki* og *Tóki Gorms sun* i. Betydningen »Toke Gorms Søn«. Derimod kender jeg intet sikkert Eksempel paa Forbindelser som *Tóki Gorms* svarende til Aarhus-Stenens *Azurr Saxa*. Det maa dog vistnok anses for en Tilfældighed, at saadanne Udtryk ikke er overleverede. I Oldtiden, da Ordstillingen var langt friere end nu, synes det nemlig at maatte ligge lige nær, naar man vilde udelade Ordet »Søn« (eller »Datter«), at sætte Faderens Navn foran og efter Sønnens (Datterens), saa at man altsaa lige saa godt kunde sige *Azurr Saxa* som *Saxa Azurr*, naar man i det hele taget vilde bruge dette forkortede Udtryk. Desuden svarer Aarhus-Stenens enestaaende *Azurr Saxa* jo fuldstændig til det fra hele Landet kendte Forhold, hvor Ejeform af Mandens Navn følger efter Hustruens eller Enkens uden nærmere Betegnelse (sml. f. Eks. Holbergs *Nille Mogens Andersens*, *Øllegaard Sværdfegers* o. s. v. i »Barselstuen«).

f i l a k a o: *félaga*, vort 'fælle'.

h a r þ a o: *harða*, et gammelt Biord, der forekommer meget almindelig i Runeindskrifterne i samme Betydning som og langt oftere end *miok*, meget.

Ordene *harða góðan dræng*, »en saare god (brav) Svend«, er den fra utallige Indskrifter velkendte hæderlige Betegnelse for den unge, brave (dygtige, tapre) Mand. Assers Fæller, der rejste hans Mindesten, nøjes dog ikke med denne sædvanlige rosende Udtalelse om den afdøde; men i den følgende Sætning tilføjer de nye Lovord over ham.

s a r o: *sáR*, der er en yngre Sideform i Nævneform Ental Hankøn af det paapegende Stedord *sá*, »den, han«, hvoraf vi ogsaa her i Indskriften har Nævneform Fler- tal Hankøn *þér* (= isl. *þeir*). Af *sá* dannes atter ved Tilføjelse af den oprindelig ubøjelige Partikel *si* det andet paapegende Stedord *sási*, »denne«, som i Genstandsform Ental Hankøn i vor Indskrift optræder i den gamle oprindelige Form *þánnsi* (= isl. *þenna* ved nyere Udvikling).

t u o: *dó*, Fortid af Udsagnsordet *døyja*, 'dø'. Dette Ord møder vi her for første Gang paa en dansk Rune- sten, hvorimod Udtrykket *ward dáuðr* (*dóðr*) forekommer meget ofte, saaledes paa to andre af de i Aarhus frem- dragne Runestene. Baade *dó* og *ward dáuðr* (*dóðr*) kan i Reglen oversættes med »døde«; men der er dog en bestemt Forskel i Betydningen mellem de to Udtryk: *ward dáuðr* (*dóðr*) bruges nemlig paa vore Runestene altid om den pludselige, uventede Død. Det siges derfor om de Mænd, der faldt i Kamp, omkom ved Skibbrud eller lignende, hvor »han blev dødt« altsaa har Betydningen »han fandt sin Død, han faldt, omkom«. Derimod bruges *døyja* om den naturlige Død.

uniþikr o: *úníðingR*, der ligeledes her forekommer første

Gang paa en dansk Runesten. Medens det tilsvarende *úniðingr* ikke kendes fra Norsk-Islandsk, bruges *níðingr* i alle nordiske Sprog som Betegnelse for en i højeste Grad uhæderlig Person. Ved den nægtende Forstavelse *ú-* faar Ordet den modsatte Betydning, saa at det bliver et stærkt Udtryk for en »Hædersmand«, og i Indskriften forstærkes dette Udtryk yderligere ved Tilføjelsen *manna mest*, »mest af Mænd«. »Han døde mest af Mænd en 'Uniding'« vil altsaa sige: »Han døde fuldt ud som en Hædersmand«, »han døde, saaledes som han altid havde levet, som en Hædersmand«.

De Lovord til den dødes Pris, der indeholdes i denne Sætning, er dog ikke ejendommelige for Aarhus-Stenen. Vi møder nemlig her en almindelig, ofte anvendt Formel, der sikkert jævnlig er bleven indristet paa Runestene, og som, hvad der hyppig var Tilfældet med den Art Lovord, har metrisk Form, idet den danner to regelmæssige Linjer i det særlig fra Eddadigtene velkendte gamle Versemaal fornyrdøislag, hvor *manna* og *mest* danner Bogstavrimene. I et Par svenske Indskrifter fra Smaaland hedder det ligesom her, blot med *hann war* for *sár dó* og med Tillægsordet *mestr* for Biordet *mest*: *Hann war manna mestr úniðingr*, »han var den største Hædersmand blandt Mænd«.

Derimod er den sidste Sætning paa Aarhus-Stenen atter i almindelig Prosa. Denne Sætning indeholder jo ingen Vanskeligheder: a t i o: *átti*, Fortid af Udsagnsordet *æiga*, „eje“ (forældet dansk 'átte'). *Arni* er et gammelt nordisk Navn, der paa Islandsk senere med Forlængelse af *a* fik Formen *Arni*.

Hvad der i Indskriften sigtes til med Sætningen: »Han ejede Skib sammen med Arne« er imidlertid højst tvivlsomt. Baade fra andre Runeindskrifter og fra den

gamle Litteratur ved vi, at en Mand ikke sjældent ejede Andel i et Skib sammen med en anden; men da Ordet *skip* i gammel Tid brugtes i den mest omfattende Betydning om ethvert Fartøj lige fra de allerstørste Krigsskibe til de mindste Skuder og Baade, kan vi ikke vide, om der i Indskriften med dette Ord menes enVikingsnække eller et Købmandsskib, hvorpaa Asser og Arne sagtens i Forening havde foretaget deres krigerske eller fredelige Færd.

Efter Udtalen vilde Indskriften da i sin olddanske Sprogform lyde saaledes:

*Tósti áuk Hófi áuk þér Frébiorn réspu
stén þannsi æftir Ázur Saxa, félaga sinn,
harða góðan dræng.*

*SáR dó manna
mest úniðingR.*

SáR átti skip með Arnq.

»Toste og Hove og Frebjörn de rejste dennesten efter Saksen (søn) Asser, deres fælle, den såre brave svend.

Han døde fuldt ud som hædersmand.

Han ejede skib sammen med Arne«.

Den her behandlede Runesten er den femte Runesten, der er kommen for Dagen i Aarhus, og af hvilke kun en enkelt var kendt i Ole Worms Tid. Af disse fem Stene er de tre fremdragne af den gamle Frue Kirke og dens nærmeste Omgivelser. Mellem de fire ældre Stene hører de to til vore historiske Runemindesmærker, som jeg har behandlet i første Bind af »De danske Runemindes-

mærker», idet den ene (Aarhus-Stenen I), der desværre kun er et Brudstykke, sigter til Sven Tjugeskægs Kamp med Svenskerne ved Hedeby i Slutningen af det 10. Aarh., og den anden (Aarhus-Stenen II) nævner en Kamp, hvormed der utvivlsomt menes Svolderslaget Aar 1000. Disse to Stenes Tid kan altsaa nøje bestemmes. De to andre Stene (Aarhus-Stenen III og IV), der er optagne i mit andet Bind, maa ligesom Aarhus-Stenen II med et rundt Tal henføres til Aar 1000.

Jeg skal endnu dvæle et Øjeblik ved den sidst fundne Stens Forhold til de fire tidligere kendte Stene og særlig ved Spørgsmaalet om den Tid, til hvilken den maa henføres. Det er jo af Indskriften klart, at den nye Sten ikke er et historisk Mindesmærke saaledes som Aarhus-Stenen I og II. Men paa den anden Side meddeler Indskriften som vi har set, baade gennem sine Personnavne, sit øvrige Ordforraad og sin Ordstilling adskilligt nyt, der ikke kendes fra vore andre Runestene. Hertil kommer hvad jeg allerede har fremhævet, at den ved sin Form, sin Størrelse og sin overordentlig velbevarede Indskrift maa regnes mellem vore smukkeste og anseligste Runemindesmærker.

Da de i Indskriften nævnte Personer er ganske ubekendte, og da der heller ikke hentydes til en historisk Begivenhed, som kan hjælpe os ved Tidsbestemmelsen, maa denne altsaa fastsættes af andre Grunde, saaledes som det jo næsten altid er Tilfældet, hvor det gælder at bestemme Runestenenes Alder. Den nye Aarhus-Sten frembyder dog ingen Vanskeligheder i saa Henseende. Her er Momenter nok ikke blot i Sprog- og Runeformer, men ogsaa i Stenens øvrige Udsmykning, som kan lede os sikkert ved Tidsbestemmelsen. Af særlig Vigtighed i saa Henseende er følgende Punkter:

Det Runealfabet, der bruges, er det Alfabet paa 16 Tegn, som var det herskende i alle Egne af det gamle danske Rige fra Midten af det 9. til noget ind i det 11. Aarh. Hertil føjedes i Slutningen af dette Tidsrum et Par nye Tegn, idet man ved at forsyne de gamle Runer $\mathfrak{r}$, $\mathfrak{l}$ og $\mathfrak{n}$ med et Punkt dannede særlige Tegn for Lydene g , e (æ) og y (ø). Disse saakaldte 'stungne' eller punkterede Runer optræder i Slutningen af det 10. og i Begyndelsen af det 11. Aarh., idet vi for første Gang finder dem stærkt benyttede i de historiske Indskrifter fra Sven Tjugeskægs Tid; kun rent sporadisk optræder $\mathfrak{r}$ nogle Aar tidligere. Ved Siden af de nye Tegn vedblev Runeristerne dog langt ned i Tiden at bruge den gamle Skrivemaade, saa at det samme Ord i samme Indskrift kan skrives baade med $\mathfrak{r}$ og $\mathfrak{r}$, $\mathfrak{l}$ og $\mathfrak{l}$ ($\mathfrak{n}$ er overhovedet meget sjældent): paa Hedeby-Stenen skrives f. Eks. Ordet »Dreng« baade med $\mathfrak{r}$ og $\mathfrak{r}$. Samme Vaklen i Brugen af de stungne Runer møder vi paa Aarhus-Stenen V, som har $\mathfrak{l}$ i $\mathfrak{i}$ re- og $\mathfrak{m}$ e s t, men $\mathfrak{l}$ i en Mængde Tilfælde, hvor Lyden ogsaa var e eller æ ($\mathfrak{p}$ iR, $\mathfrak{r}$ i s $\mathfrak{p}$ u s t i n, $\mathfrak{i}$ f t i R, $\mathfrak{f}$ i l a k a, $\mathfrak{t}$ r i k, $\mathfrak{m}$ i $\mathfrak{p}$). $\mathfrak{r}$ forekommer slet ikke for $\mathfrak{r}$ ($\mathfrak{f}$ i l a k a, $\mathfrak{k}$ u $\mathfrak{p}$ a n t r i k, $\mathfrak{u}$ n i $\mathfrak{p}$ i k R).

Med den sporadiske Forekomst af den stungne Rune stemmer ogsaa Overgangen af den gamle Tvelyd æi til é ($\mathfrak{p}$ éR, $\mathfrak{r}$ é s $\mathfrak{p}$ u s t é n og særlig *Fré-*, hvor Brugen af det stungne $\mathfrak{l}$ jo sikrer Udtalen ligesom i Navnet $\mathfrak{e}$ r i k paa Hedeby-Stenen). Derimod er au endnu bevaret i åuk ; men her holdt den gamle Skrivemaade med $\mathfrak{a}$ u sig langt ned i Tiden, ogsaa efter at åuk var gaaet over til ok , som da efter Udtalen kan skrives $\mathfrak{n}$ $\mathfrak{r}$.

Med den almindelige Skrivemaade omkring Aar 1000 og noget senere stemmer ogsaa den nøjagtige Adskillelse af de to r -Lyd $\mathfrak{R}$ og $\mathfrak{r}$.

Ligeledes iagttages den gamle Forskel mellem de to *a*-Lyd *†* og *‡* ret nøjagtig, skønt disse Lyd og som Følge deraf ogsaa de to Tegn jævnlig sammenblandes ved Aar 1000. Aarhus-Stenen V har ikke blot *ǫ s u r* og *þ ǫ n s i*, men ogsaa *a r n ǫ*. De to først nævnte, hyppig forekommende Former kunde sikkert langt ned i Tiden bevare den gamle Skrivemaade med *‡*, ogsaa efter at Nasalen var bortfalden. Dette maa i hvert Fald antages her at være Tilfældet med *þ ǫ n s i*, hvor *ǫ* oprindelig skyldes den følgende bevarede Nasal; men da Indskriften i *m a n a* har *†*, kan det følgende *n* paa denne Tid ikke have paavirket Selvlyden. Anderledes synes det derimod at forholde sig med Formen *a r n ǫ*. Her har det ubetonede *a* i Endelsen, da en Næselyd gaar umiddelbart foran, nemlig langt ned i Tiden bevaret den nasale Udtale til Erstatning for det *n*, der oprindelig havde fulgt efter *a*. Ogsaa i *ǫ s u r* og lignende Former, hvor Nasalen er bortkastet efter det betonedede *a*, har den nasale Udtale holdt sig længe. Det er derfor muligt, at baade *a r n ǫ* og *ǫ s u r* virkelig har været udtalte med Næselyd endnu paa Aarhus-Stenens Tid i den Egn, hvor dette Mindesmærke eller rettere dets Runerister hørte hjemme, medens den i andre Egne er opgivet tidligere i ganske tilsvarende Former. At Nasalen i *a r n ǫ* ikke kan skyldes en senere, af det foregaaende *n* fremkaldt Udvikling, viser nemlig det sidste *†* i *m a n a*.

Medens Brugen af *R*, *h* og af *†*, *‡* altsaa ved Fastsættelse af Indskriftens Tid vilde tillade et ret vidt Spillerum, afgiver Brugen af det stungne *l* og Overgangen af *æi* til *é* sikrere Holdepunkter. Særlig maa Skrivemaaden *fré*-(af *fræi*-for ældre *frøy*-), som vi her møder første Gang, fremhæves. Denne Skrivemaade fører os sikkert ned i Tiden omkring Aar 1000 og kort efter. Her-

med stemmer ogsaa alle de øvrige Sprogformer i Indskriften meget godt, og det samme gælder dens Runeformer, af hvilke særlig en enkelt maa fremhæves, nemlig m-Runen. Det kan opstilles som Regel, at denne Rune i de jyske Indskrifter saa at sige uden Undtagelse har bevaret den ældre Form φ til Aar 1000. Først i Begyndelsen af det 11. Aarh. viser den yngre Form ψ sig i Jylland ved Siden af den ældre; de ældste Eksempler fra jyske Stene finder jeg paa Sjælle-Stenen (kort Tid efter Aar 1000). Mellem φ og ψ ligger imidlertid den sjældne Form Ψ , som i Jylland optræder paa Aarhus-Stenen I. Denne Form bruges ogsaa to Gange paa Aarhus-Stenen V (i m a n a og m e s t), hvorimod Punkterne udelades paa det tredje Sted (meþ), hvor vi finder samme Form som paa Sjælle-Stenen.

Hvad her er sagt om Sprog- og Runeformer gælder ogsaa Indskriftens ornamentale Udsmykning. De smaa Spiraler, hvori Rammestregerne løber ud ved Foden af Stenen, kendes fra mange andre Indskrifter lige fra den mindre Jællinge-Sten og langt ned i Tiden. Først senere møder vi derimod de Slyngninger, som findes over Indskriften paa Stenens Sideflade. Disse Slyngninger har ved første Øjekast en saa paafaldende Lighed med de Slyngninger, der udfylder Bagsiden af Aarhus-Stenen II, og som der udgør en Del af det store Mandshoved, at vi ogsaa paa den nyfundne Sten uvilkaarlig leder efter Hovedet. Dette genfinder vi dog ikke paa den, men derimod i en lidt modificeret Form og langt mindre paa Toppen af Sjælle-Stenen. Billedet paa denne Sten er uden Tvivl paavirket af det store Billede paa Aarhus-Stenen II, og Slyngningerne paa den sidst fundne Sten har efter min Mening lige saa sikkert haft Fremstillingerne paa Aarhus-Stenen II til Forbillede. Ogsaa i Brugen

af det lille Kryds som Skilletegn og i Ordningen af hele Indskriften særlig paa Forsiden stemmer den med denne Sten. Derimod er dens m-Rune, der ikke forekommer paa Aarhus-Stenen II, mulig paa de to Steder, hvor den er forsynet med Punkter, paavirket af den lidt ældre Aarhus-Sten I. Alt leder saaledes til det Resultat, at de fem Aarhus-Stene maa være omtrent samtidige, idet de tilhører de sidste Aar af det 10. og de første af det 11. Aarh. Den nye Sten er efter min Mening den yngste af de fem; men den kan dog ikke rykkes længere ned i Tiden end til omtr. Aar 1010. Den bliver saaledes samtidig med Sjælle-Stenen, og lige efter den vilde jeg ogsaa netop indordne den i Rækken af de jyske Runemindesmærker.

Endnu en Bemærkning vil jeg tilføje. Af de i Indskriften nævnte Personer er baade Hove og Frøbjørn temmelig sjældne Navne; men nu finder vi netop de samme to Navne paa en skaansk Runesten i Ålstorp, der er rejst af Hals og Frøbjørn efter deres Fælle Hove. At vi her møder baade Hove og Frøbjørn kan naturligvis skyldes en Tilfældighed; men da begge Navne som sagt er ret sjældne, kan det ogsaa være de samme Personer, der nævnes paa begge Stene — at der paa Aarhus-Stenen skrives *f r e* -, paa Ålstorp-Stenen *f r e y* - er uden Betydning for dette Spørgsmaal. Som jeg har paavist ved Behandlingen af Ålstorp-Stenen i »De danske Runemindesmærker« III, S. 158, maa den henføres til omtr. Aar 1020. Da Aarhus-Stenen tilhører Begyndelsen af det 11. Aarh., er der altsaa den Mulighed — mere tør jeg ikke sige —, at Frøbjørn, som sammen med Hove rejste Runestenen i Aarhus efter deres Fælle Asser,

har overlevet Hove og nogle Aar senere sammen med en anden Stalbroder har rejst Mindestenen i Skaane efter ham. Baade Tid og Navne passer som sagt; men om dette er mere end en Tilfældighed, vil naturligvis aldrig kunne bevises.

Ludv. F. A. Wimmer.
